

# Av fri vilja

Sex är alltid frivilligt, annars är det ett brott.  
Vet tonåringar var gränsen går?

Vet du?



Brottsoffermyndigheten

## Till dig som möter tonåringar

Vad är det egentligen som gäller när det kommer till sex, frivillighet och gränser? Och vad gäller för barn som är under 15 år? I den här broschyren får du veta mer om sexualbrottslagstiftningen som började gälla den 1 juli 2018. Informationen riktar sig till dig som är förälder, vårdnadshavare eller på annat sätt möter barn i åldern 13–17 år i din vardag.

Vi hoppas att den här korta broschyren ska kunna ge dig ökad kunskap och råd för att kunna prata med tonåringar i din närhet om sex och ömsesidighet, men också om sexuella övergrepp.

” Sex är alltid frivilligt, annars är det ett brott. Så lyssna, fråga och känn av så att du är säker på vad andra verkligen vill.

För jag bestämmer över min kropp. Precis som du bestämmer över din.

”

## En lagstiftning som bygger på frivillighet

Varje människa har rätt att bestämma över sin kropp och sin sexualitet. Sverige har därför en sexualbrottslagstiftning som bygger på frivillighet.

För att ge ett särskilt skydd till barn under 15 år är det alltid ett brott när någon över 15 år utför en sexuell handling mot en person under 15 år.

För personer över 15 år är lagstiftningen tydlig med att sex är frivilligt. Det krävs alltså inte att våld eller hot använts för att en person ska kunna dömas för till exempel våldtäkt. Det krävs inte heller att någon har utnyttjat att en person har varit full eller varit i en annan särskilt utsatt situation. Sex är frivilligt, annars är det ett brott.

Det innebär att den som vill ha sex måste ta reda på om andra vill, till exempel genom att fråga.

Det spelar ingen roll om en person till en början visat att hen vill ha sex. Personen har alltid rätt att ändra sig. Det spelar inte heller någon roll vem som tog initiativ från början. Ett ja till en viss typ av sexuell handling är inte ett ja till andra sexuella handlingar.

# Sexuella handlingar mot barn

Enligt lagen är det brottsligt om någon över 15 år utför en sexuell handling mot en person som är under 15 år. Lagen finns till för att skydda barn från att bli sexuellt utnyttjade av någon som är äldre. Det är den äldre personens ansvar att veta om en person är under 15 år eller inte.

Tonåren är en tid när unga personer utforskar sin sexualitet på olika sätt med till exempel kyssar, smek och sex. Det är inte ett ömsesidigt utforskande bland jämnåriga som lagen tar sikte på. Därför finns ett undantag som gäller när unga personer som är nästan lika gamla vill och har sex med varandra. I sådana situationer kan det vara orimligt att straffa den som är över 15 år.

Lagen finns inte heller till för att hindra två personer under 15 år från att ha sex om båda vill det.

## När en gärningsperson är under 15 år

En gärningsperson under 15 år kan aldrig dömas för något brott, men polisen utreder i vissa fall brottet. Socialtjänsten gör alltid en utredning av händelsen.



# Prata om sex och fri vilja

Du har kanske pratat med ditt eller andras barn om att visa respekt för andra människor och om att säga ifrån om det är något som inte känns bra. Det är en bra grund för att kunna fortsätta prata om ömsesidighet, respekt och frivillighet också när det gäller sex och relationer. Sådana samtal kan påbörjas redan i tidig ålder.

När barn är i tonåren är det extra viktigt att fortsätta att prata om de här frågorna. Passa till exempel på när frågan kommer upp i media, dyker upp i en film eller serie eller när ämnet tas upp i skolan. När frågan ställs om att sova över hos en kompis eller när ditt barn blir tillsammans med någon kan frågan behöva väckas igen.

De allra flesta tonåringar kommer i kontakt med porr och du som vuxen spelar en viktig roll genom att nyansera den bild av sex som porren ger. Ofta behöver du ta initiativ till att prata om ämnen som sex, ömsesidighet, nakenbilder och porr för att samtalet ska bli av. Ta upp både positiva känslor och problem. Förmedla att sex ska kännas bra före, under och efter. Prata även om vad en kan göra om något inte längre känns bra för en själv eller om det inte verkar kännas bra för den andra personen.

När du som vuxen tar upp frågor om sex och frivillighet visar du att det är något som är möjligt att prata om. Då är det lättare för tonåringen själv att ställa frågor om sex och att våga berätta om hen varit med om att något inte känts bra.

Möter du tonåringar i en annan roll än som förälder? Är du till exempel engagerad i någon idrott, har uppdrag som god man eller är stödperson och möter barn i det sammanhanget? Då har du en viktig roll och en chans att både påverka och stötta. Det kan också hända att du får förtroendet från en tonåring som frågar dig om sex och relationer eller berättar om ett övergrepp.



## Våga prata om övergrepp

Både barn och vuxna kan vara osäkra på om något de varit med om är ett övergrepp eller inte. De kan också vara oroliga för att själva göra fel.

Den som har blivit utsatt för ett övergrepp känner ofta skam och skuld. Tonåringar kan också vara rädda för att berätta om de känner att de kan ha gjort något fel i samband med det som hände. De kan därför vara oroliga för hur du ska reagera. Det kan till exempel handla om att de druckit alkohol eller skickat nakenbilder på sig själva. Om den som utsatt dem för övergrepp kommit med konkreta hot är det särskilt svårt att berätta. Hoten kan till exempel handla om att skada dem eller någon de tycker om eller att sprida nakenbilder eller bilder på övergreppen.

### Var lugn och lyssna

Försök att behålla lugnet när du lyssnar på eller pratar med tonåringen – även om du misstänker att hen har blivit utsatt för eller kan ha utsatt någon annan för ett sexuellt övergrepp. Om tonåringen upplever att du lyssnar och försöker förstå utan att döma, kan det bidra till att hen vågar öppna sig för dig. Även om du kanske inte har svar på alla frågor är det viktigt att du vågar prata och visa att du vill lyssna och att du kan hjälpa till att ta reda på svaren.

### Tänk på att:

- Våga lyssna utan att på en gång ställa frågor.
- När du frågar, gör det på ett öppet sätt. Fråga till exempel: Hur känns det för dig? Hur kan jag hjälpa dig nu?
- Det är aldrig den som har utsatts som har gjort fel. Det spelar ingen roll att hen till exempel har druckit, varit på en plats där du inte vill att hen ska vara eller att hen inte vågat säga ifrån.

# Det finns många olika sexualbrott

De flesta vet att våldtäkt är ett sexualbrott, men det finns även flera andra handlingar som är brottsliga. Två exempel är sexuellt ofredande och utnyttjande av barn för sexuell posering.

Sexuellt ofredande är till exempel om en gärningsperson rör vid någon på ett sätt som har en sexuell innebörd, till exempel genom att ta på en persons kön, bröst eller rumpa utanpå kläderna.

Utnyttjande av barn för sexuell posering är till exempel om en gärningsperson förmår någon under 15 år att visa sig naken framför en webbkamera eller skicka bilder på sitt kön eller sina bröst.

## Vad är en våldtäkt och vad är ett sexuellt övergrepp?

I den nya sexualbrottslagstiftningen har brotten våldtäkt och sexuellt övergrepp förändrats. För personer över 15 år bygger lagstiftningen nu på frivillighet. Det som skiljer brotten åt är vilken typ av sexuell handling det handlar om.

Våldtäkt innebär att en gärningsperson genomför ett samlag eller en annan sexuell handling som går att jämföra med samlag mot en person som inte deltar frivilligt. Det kan till exempel vara vaginalt, analt eller oralt sex. Andra exempel är när en gärningsperson använder föremål eller fingrar för att penetrera någon vaginalt eller analt. Det kan även vara situationer där personernas könsdelar kommer i kontakt med varandra.

Sexuellt övergrepp är andra sexuella handlingar mot en person som inte deltar frivilligt. Exempel på handlingar kan vara att den utsatta blir tvingad att ta på sitt eller gärningspersonens könsorgan.





## När det inte är frivilligt

För att det ska vara frågan om en våldtäkt eller ett sexuellt övergrepp krävs att den som genomför den sexuella handlingen är medveten eller oaktsam om att den som utsätts inte deltar frivilligt. I vissa situationer kan en person aldrig anses delta frivilligt. Om någon ändå genomför en sexuell handling i en sådan situation är det alltid ett brott. Det spelar ingen roll om personen sagt eller visat att hen vill delta.

De här situationerna är alltid brottsliga:

- **Vid misshandel, våld eller hot.** Det kan handla om att en gärningsperson slår eller håller fast någon. Ett annat exempel är om en gärningsperson hotar att sprida nakenbilder. Det behöver inte vara samma person som utövar våld eller hot som genomför den sexuella handlingen för att det ska vara ett brott.
- **Vid utnyttjande av en särskilt utsatt situation.** Det kan handla om att en gärningsperson utnyttjar att någon sover, är medvetslös, allvarligt rädd, berusad, påverkad av droger eller har en sjukdom, kroppsskada eller en psykisk störning.
- **Vid utnyttjande av beroendeställning.** Det kan till exempel handla om att en lärare, idrottsledare eller god man utnyttjar någon som befinner sig i en beroendeställning.

## Nya brott

Oaktsamt sexuellt övergrepp och oaktsam våldtäkt är nya brott i sexualbrottslagstiftningen. Oaktsam våldtäkt och oaktsamt sexuellt övergrepp är situationer när en person genomför en sexuell handling trots att den personen misstänker eller borde ha misstänkt att den andra inte vill. Den som vill ha sex har alltid ansvar att ta reda på om alla inblandade verkligen vill.

## Sexualbrott på distans

Sexualbrott kan också begås via telefon, internet eller andra medier. Den som utför brottet kan alltså vara på en annan plats än den som blir utsatt. Ett exempel är att en gärningsperson tvingar en annan person att genomföra sexuella handlingar på sig själv inför en webbkamera.

## Kom ihåg att du är viktig

Visa att du bryr dig och är intresserad av hur ditt eller andras barn mår. Som vuxen kan du spela en viktig roll genom att fråga, lyssna och agera.



Du kan hitta mer information på [frivilligtsex.se](http://frivilligtsex.se).

**Information finns också på teckenspråk, lättläst svenska och översatt till:**

العربية – Arabiska

دری – Dari

English – Engelska

Français – Franska

Kurmancî – Nordkurdiska (Kurmanji)

پښتو – Pashto

فارسی – Persiska (Farsi)

Polski – Polska

Romani-Arli – Romani

русский – Ryska

Af Soomaali – Somaliska

سۆرانی – Sydkurdiska (Sorani)

ภาษาไทย – Thaiändska

ትግርኛ – Tigrinja

Türkçe – Turkiska



**Brottsoffermyndigheten**